

**BAŞLANGIÇTAN
19. YÜZYILA RİZE TARİHİ**

Editörler

Burak Gani EROL
Ali GÜVELOĞLU
Eyüp KUL

2 | *Başlangıçtan 19. Yüzyıla Rize Tarihi*

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları: 31

BAŞLANGIÇTAN 19. YÜZYILA RİZE TARİHİ

Editörler

Burak Gani EROL | Ali GÜVELOĞLU | Eyüp KUL

Kapak

Gökçe ARİFOĞLU

Dizgi Tasarım

Ali Murat ALTIPARMAK | Ahmet İshak DEMİR

Baskı Cilt

Ankara Ofset Basım Matbaacılık Reklam
İnş. Turz. Teks. Gıda Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Büyük Sanayi Sitesi 1. Cad. Necati Bey İşhanı
No 93/43-44 İskitler / ANKARA
Tel: +90 312 384 50 63 Faks: +90 312 384 50 66

ANKARA 2020

ISBN: 978-605-9072-22-9

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü
+90 464 223 61 26 – 1699 | donersermaye@erdogan.edu.tr

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yönetim Kurulu'nun
24.07.2020 tarih ve 522 nolu kararı ile basılmıştır.

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi'ne aittir.
Bütün hakları saklıdır. Kaynak gösterilmek suretiyle alıntı yapılabilir.

BAŞLANGIÇTAN 19. YÜZYILA RİZE TARİHİ

Editörler

Burak Gani EROL

Ali GÜVELOĞLU

Eyüp KUL

İÇİNDEKİLER

RESİM, HARİTA VE TABLO LİSTESİ.....	10
ÖN SÖZ	11
EDİTÖRLER'DEN	15

BİRİNCİ BÖLÜM

ESKİ ÇAĞ'DA RİZE VE ÇEVRESİ

Rize'nin Eski Çağ Tarihi Araştırmalarında Karşılaşılan Bazı Sorunlar Üzerine Notlar	23
<i>Ali GÜVELOĞLU</i>	
Tarih Öncesi Döneme Ait Bulgular	25
Qulha-Kolkhis Denkliği ve Güneydoğu Karadeniz Bölgesine Etkileri.....	26
Büyük Kolonizasyon Faaliyetleri Trapezos'un Doğusunda Nasıl Bir Etki Bıraktı?.....	31
Kronolojisi Belirsiz Kaleler.....	34
Eski Çağ'da Rize ve Çevresinde Ulaşım: Limanlar ve Kara Yolları.....	43
<i>Kamil DOĞANCI</i>	
Karadeniz Sahil Yolu	49
Rhizaion'u İç Bölgelere Bağlayan Kara Yolları ve Geçitler	51
Limanlar.....	54
Rhizaion ve Çevresinde Tespit Edilen Muhtemel Limanlar ve Demir Atma Yerleri (Batıdan Doğuya Doğru)	54
Pryxites	54
Prytanis Limanı?.....	55
Athenai	55

Adienos.....	58
Askouros.....	58
Rhizaion.....	59
Kalos.....	60
Psykhros Limanı?.....	60
Antik Çağ'da Doğu Karadeniz Liman Yapıları ve Athenai (Pazar) Limanı	65
<i>Fatih İNAN</i>	
Antik Çağ'da Doğu Karadeniz Limanları'nın Genel Karakteri.....	66
Athenai/Atina (Pazar) Limanı	73
İmparator Nero'nun Doğu Politikasında Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nin Stratejik Önemi*	79
<i>Osman EMİR - Fatih İNAN</i>	
İmparator Nero'nun Doğu Politikası	84
İmparator Nero'nun Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki Siyasi Dü- zenlemeleri ve Karadeniz Politikası	92
Ammianus'un Karadeniz Tasviri.....	105
<i>Hatice Tuğba AKDOĞAR AKBULUT</i>	
Orijinal Metin ve Türkçe Çevirisi.....	106
Değerlendirme	112

İKİNCİ BÖLÜM

ORTA ÇAĞ'DA RİZE VE ÇEVRESİ

Doğu Karadeniz Bölgesinde İlk Türk Yerleşimleri.....	154
<i>Burak Gani EROL</i>	
Doğu Karadeniz'de Görülen İlk Türk Yerleşimleri.....	156
Kimmerler	157
İskitler	160
Kıpçaklar	161
Çepniler	164
Bulgarlar	166
Hunlar.....	168
Oğuzlar	169
Malazgirt Öncesi Dönem	169
Çağrı Bey'in Keşif Seferi.....	169
Tuğrul Bey Dönemi Anadolu Fetihleri	171
Sultan Alparslan Dönemi Anadolu Fetihleri	173
Malazgirt Savaşı Sonrası Dönem	176
Danişmendliler	180
Saltuklular	181
Mengüçükler.....	182
XI-XIII. Yüzyıllarda Rize ve Çevresi.....	186
<i>Sevgi Kübra AKDEMİREL</i>	
XI. Yüzyıl Öncesi Anadolu'nun Siyasi Vaziyeti.....	187
XI. Yüzyılda Anadolu ve Türk Hâkimiyeti	191
Türkiye Selçuklu Devleti.....	193

Haçlı Seferleri ve Anadolu	195
IV. Haçlı Seferi ve Doğu Karadeniz Bölgesi'ne Etkileri.....	199
Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkiye Selçuklu Devleti İle İlişkileri.....	201
Karadeniz Ticaretinde Trabzon Limanının Önemi	204
I. İzzeddin Keykavus'un Sinop Seferi ve Bölgeye Etkisi	205
Alâeddin Keykubad'ın Suğdak Seferi.....	207
Alâeddin Keykubad'ın Trabzon Seferi.....	209
Kösedağ Savaşı ve Anadolu'da Moğol İşgali.....	210

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİ ÇAĞ'DA RİZE VE ÇEVRESİ

Rize Şehri'nin Türk-İslam Beldesine Dönüşüm Sürecinde Vakıfların Rolü	216
<i>Eyüp KUL</i>	
Rize'nin Şehirleşme Süreci	219
Rize Şehrinde Yer Alan Vakıf Eserleri.....	227
Camiler / Mescitler	228
Medrese / Muallimhaneler.....	260
17. Yüzyılda Rize (Trabzon Şer'iyeye Sicillerine Göre).....	268
<i>Sıtkı DAL</i>	
17. Yüzyılda Yapılan Seferlerin Rize'ye Yansımaları	272
Borç Alacak İlişkileri, Miras Taksimi ve Tereke Kayıtları	278
Ticari Faaliyetler	284

Trabzon Şer'ıye Sicillerine Göre 18. Yüzyılda Rize Kazası.....	290
<i>Aslan KANSIZ</i>	
Giriş	290
Asayiş Sorunları	292
Bölgedeki Askeri Faaliyetlerde Rize'nin Rolü	296
Ahalinin Yükümlülükleri ve Ödemeler	303
Karadeniz'de Rizeli Gemiciler.....	310
Ticari Bir Ürün Olarak Rize Keten Bezi (Feretiko)	313
Kölelik ve Köle Ticareti	315
Ölümler ve Tereke (Miras) Davaları.....	317
Arazi İdaresi: Timar ve Zeamet.....	319
Diğer Konular	322
BİBLİYOGRAFYA.....	326
İNDEX	357

Antik Çağ'da Doğu Karadeniz Liman Yapıları ve Athenai (Pazar) Limanı

Fatih İNAN*

Kafkasya ve Doğu Avrupa platformu ile Balkan ve Anadolu yarımada-
ları arasında doğu-batı doğrultusunda uzanan, İstanbul ve Çanakkale
boğazları sayesinde Akdeniz'e bağlanan, ortalama derinliği 1300 m, boyu
1200 km, eni ise 600 km kadar olan Karadeniz, yaklaşık 423000 km² yü-
zölçümüne sahip bir içdenizdir.¹³⁷ Bu iç deniz, etrafını kuşatan havzasıyla
birlikte birçok zenginliği içinde barındırmaktadır. Antik çağda Karade-
niz; bir kısmı su yolu taşımacılığına imkân veren Dnieper, Dniester, Ta-
nais (Don), Bug, Danube (Tuna), Iris (Yeşilirmak), Halys (Kızılırmak),
Akampsis (Çoruh) gibi nehirleri, hemen her çeşit balığın bolca bulunduğu
kıyıları, gemi yapımı için son derece kıymetli kereste rezervleri, zengin
maden yatakları ve köle kaynağı toprakları ile ticarete açık çok cazip ve
iştah kabartıcı bir coğrafya konumundaydı. Karadeniz tüm bu özellikler-
inden dolayı *Büyük Kolonizasyon Dönemi* (MÖ 750-550) ile birlikte Hellen-
lerin yoğun olarak ilgisini çekmiştir.¹³⁸ Bu çalışmada Hellenlerin kurduğu
kolonilerle dünya ticaretine açılan Karadeniz'in güneydoğu kıyılarının li-
man özellikleri ile bugünkü Rize ili Pazar ilçesine konumlanan Athe-
nai/Atina Limanı ve bu limanın antik çağda nasıl kullanıldığı irdelene-
cektir. Konuya bütüncül bir gözle bakabilmek için önce Doğu Karadeniz

* Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim
Dalı, Trabzon. fatihinan61@gmail.com ORCID: 0000-0001-9776-3976.

¹³⁷ Doğanay, Serkan, *Trabzon Limanı ve Hinterlandı*, Ankara 2014, 1-2.

¹³⁸ Osman, Emir, "M.Ö. VI. Yüzyılda Samsun ve Çevresinde Kolonizasyon Faaliyetleri",
Samsun Sempozyumu 13-16 Ekim 2011, 3, 2012, 666.